

“Προετοιμάζοντας το Ολοκαύτωμα”

Εισαγωγικό Σημείωμα

Η **Μαρίνα Πετράκη** είναι ιστορικός. Το συγκεκριμένο άρθρο της έχει δημοσιευθεί στην εφημερίδα “Η Καθημερινή”, (κατηγορία Ιστορία, έντυπη και ηλεκτρονική έκδοση). Αναφέρεται στο ζήτημα της λειτουργίας του κινηματογράφου ως μέσου προπαγάνδας.

<http://www.kathimerini.gr/945523/gallery/epikairothta/kosmos/proetoimazontas-to-olokaytwma> στις 10/04/2019.

Πεμπτουσία (= το πιο ουσιώδες στοιχείο) της ναζιστικής ιδεολογίας, μαζί με τη **χαρισματική ηγεσία**, ήταν η προβολή της έννοιας της **«καθαρής» γερμανικής φυλής**. Στενά συνδεδεμένος με αυτήν (και τελικά με την ανασυγκρότηση του γερμανικού έθνους, όπως την αντιλαμβάνονταν ο εθνικοσοσιαλισμός) ήταν ο **στόχος** της μετατροπής των μαζών που αποτελούσαν το γερμανικό έθνος σε ένα ενιαίο σύνολο όπου το **όλον** θα αντικαθιστούσε απολύτως το **άτομο**. Ο Χίτλερ στόχευε να εξορκίσει το πνεύμα της **απελπισίας** που βίωναν οι ηττημένοι Γερμανοί και να το αντικαταστήσει με αυτό της **απόλυτης υπερηφάνειας**, της εθνικής αλαζονείας και βεβαίως με το πνεύμα της ανταπόδοσης **αντεκδίκησης** προς όλους όσους θεωρούσε ο ίδιος υπαίτιους αυτής της ταπείνωσης. Το **μίσος** προς τον υπεύθυνο εχθρό, η πιο αυθόρμητη αντίδραση του απογοητευμένου, όταν το μοιράζεται με άλλους, αποτελεί **το πιο ισχυρό ενωτικό συναίσθημα** αρκεί να βρεθεί ο **κατάλληλος μηχανισμός** που θα ενσταλάξει το συναίσθημα αυτό στην ψυχή των μαζών. Η **προπαγάνδα του Γιόζεφ Γκέμπελς** ήταν το μέσον: **εχθρός ήταν ο Εβραίος**, το εξιλαστήριο θύμα, ο αποδιοπομπαίος τράγος πάνω στον οποίο τα μέλη του εθνικοσοσιαλισμού θα ξεσπούσαν τη μανία τους. [...]

Το πλέον αντιπροσωπευτικό δείγμα άμεσης προπαγάνδας και συκοφαντικής αθλιότητας αποτέλεσε το **φιλμ “Der ewige Jude”** (= “ο αιώνιος Εβραίος”), με υπότιτλο «μια κινηματογραφική συνεισφορά στο πρόβλημα του παγκόσμιου εβραϊσμού». Το θέμα του «αιωνίως περιπλανώμενου Εβραίου» ήταν βεβαίως παλαιότερο από τον εθνικοσοσιαλισμό: συνδεόταν με τον θρύλο του καταραμένου Αχάσβαρ του Εβραίου – που αρνήθηκε στον Χριστό να ξεκουραστεί, ενόσω κουβαλούσε τον σταυρό – και τριγυρνούσε τον κόσμο χωρίς λύτρωση, μεταφέροντας μαζί του επιδημίες και καταστροφές. Στην προκειμένη περίπτωση, ένα μακροσκελές πρόγραμμα αναφερόταν με λεπτομέρειες στα δεινά που επιφέρει η εβραϊκή παρουσία, προετοιμάζοντας τον θεατή. Σκηνές από το γκέτο της Βαρσοβίας, που στο φιλμ παρουσιάζεται ως το πραγματικό βρώμικο και άθλιο σπίτι των Εβραίων, ενισχύονται από ερμηνευτικά σχόλια ότι οι Εβραίοι αρέσκονται να ζουν έτσι. Χάρτες δείχνουν την πορεία των Εβραίων από την Παλαιστίνη σε όλο τον κόσμο, ενώ η κάμερα κάνει ζουμ σε μια αλληλουχία εικόνων όπου αμέτρητα ποντίκια και Εβραίοι καταβροχθίζουν τα πάντα στον δρόμο τους: τα σχόλια πληροφορούν τον θεατή ότι το μόνο συγκρίσιμο ζώο με αυτούς είναι το ποντίκι. Στο τελευταίο μέρος, το φιλμ επιτίθεται στις θρησκευτικές τελετές και παραδόσεις των Εβραίων με αποκορύφωμα την ιεροτελεστία της **Kosher** –σφαγής– όπως αναφέρεται, «μία από τις πλέον φρικιαστικές σκηνές που έχει ποτέ αποτυπώσει κάμερα». Το φιλμ τελειώνει με παρέλαση, σβάστικες και

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

γαλάζιο ουρανό, ο κόσμος χειροκροτεί, ενώ ακούγεται η ομιλία/προφητεία του Χίτλερ τον Ιανουάριο του 1939. Ο εχθρός έχει αποκαλυφθεί, ο δρόμος για την εξόντωσή του έχει ανοίξει.

“Εξηγώντας τον 20ο αιώνα στον εγγονό μου Γκουεντάλ”Εισαγωγικό Σημείωμα

Ο Γάλλος ιστορικός **Marc Ferro** (1924) σε αυτό το βιβλίο του επιχειρεί να αφηγηθεί την ιστορία του 20ου αιώνα με τη μορφή απαντήσεων σε ερωτήματα που του θέτει ο δεκαεπτάχρονος εγγονός του Γκουεντάλ. Παρουσιάζει τα μεγάλα γεγονότα που έβαλαν, κατά τη γνώμη του, τη σφραγίδα τους στον αιώνα και προσπαθεί να δώσει στον αναγνώστη τα κλειδιά που θα τον βοηθήσουν να κατανοήσει το δικό του παρόν. Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από την απάντηση που δίνει ο ιστορικός στο πρώτο ερώτημα που του θέτει ο εγγονός του.

Το συγκεκριμένο κείμενο παρουσιάζει ενδιαφέρον όχι μόνο ως προς το είδος του (εκλαϊκευμένη ιστορική αφήγηση) αλλά και ως προς τα ζητήματα που θέτει σχετικά με τον τρόπο που τον 20ο αι. ο αναπτυγμένος κόσμος διαχειρίστηκε τον «Άλλο» (αποικιοκρατία και εκμετάλλευση του τρίτου κόσμου). Μέσα από τη σύντομη βιογραφία του Γκάντι επιχειρεί να αναπαραστήσει τον αγώνα για ανεξαρτησία της Ινδίας ως νίκη των αξιών της δικαιοσύνης και της μη βίας.

Ερώτημα: Σε τούτες τις αρχές του 21^{ου} αιώνα, ορισμένες προσωπικότητες χαίρουν της γενικής, σχεδόν, συμπάθειας: Ο Γκάντι, ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, ο Νέλσον Μαντέλα. Γιατί;

– Ναι, αυτές οι τρεις προσωπικότητες χαίρουν μιας σχεδόν καθολικής δημοφιλίας.

Τούτο οφείλεται, αναμφίβολα, στο γεγονός ότι, στη διάρκεια ενός αιώνα που γνώρισε πολέμους, σφαγές, μαζικές εξοντώσεις και γενοκτονίες, αυτοί οι άνδρες στάθηκαν ικανοί να επιτύχουν το θρίαμβο της υπόθεσης για την οποία αγωνίζονταν με μη βίαια μέσα.

Η προσωπικότητα που χρησίμευσε ως πρότυπο ήταν ο Γκάντι (1869-1948).

Από παιδί, ήδη, εκδηλώνει την απαίτησή του για δικαιοσύνη: μια μέρα που ένας επιθεωρητής ετοιμάζεται να συγχαρεί τον δάσκαλό του για τα καλά αποτελέσματα που επέτυχε, ο τελευταίος, περνώντας πίσω από το μαθητή Γκάντι, έπειτα από μια άσκηση ορθογραφίας, του σφυρίζει στο αυτί ότι παρέλειψε ένα «t» στη λέξη Kettle. Όμως, ο νεαρός Μοχάνταςⁱ αρνείται να διορθώσει το λάθος του. Για εκείνον θα ήταν παρατυπία και η παρατυπία είναι κακό. Ο δάσκαλος δεν παίρνει συγχαρητήρια. Θυμώνει γι' αυτό κι εκφράζει την οργή του στον Μοχάντας.

Αλλά, ο Μοχάντας θα παραμείνει πιστός, όλη του τη ζωή, σε αυτό το ιδεώδες δικαιοσύνης, σε αυτή την απαίτηση αλήθειας.

Μεγαλώνοντας έγινε δικηγόρος. Ασκώντας το επάγγελμά του στην υπό αγγλική κατοχή Νότιο Αφρική, όπου ζει μια σημαντική ινδική κοινότητα, υπερασπίζεται τους συμπατριώτες του, θύματα των ταπεινώσεων από μέρους των Λευκών. Ανακαλύπτοντας τις αδικίες του ρατσισμού, αποφασίζει να καταγγείλει στη δικαιοσύνη μια εταιρεία σιδηροδρόμων, επειδή αρνούνται να του πωλήσουν εισιτήριο πρώτης θέσης. Και σε λίγο, επιστρέφοντας στην Ινδία, αναλύει τις αδικίες του αποικιοκρατικού καθεστώτος.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Σπουδάζει νομικά στην Αγγλία και συνδυάζει τη διδασκαλία του με μια θρησκευτική θεωρία συγγενή προς το βουδισμό, που πρεσβεύει τη μη βία.

Θεωρεί ότι μόνο η εφαρμογή αυτών των αρχών της μη βίας θα επιτρέψει στους αποικιοκρατούμενους να αντιμετωπίσουν με επιτυχία την αποικιοκρατία και την αστυνομία της. Διαμορφώνει, για τούτο, μια τεχνική αντίστασης στην καταπίεση, στην οποία δίνει το όνομα “σατιαγκράφα” – «ασπασμός της αλήθειας» – και, παραιτούμενος από όλες τις ηδονές της ζωής, καθίσταται άκρως δημοφιλής στα πλήθη.

Αφού αναλάβει την ηγεσία του κινήματος για την ανεξαρτησία –του κόμματος του Κογκρέσου– προπαγανδίζει τη μη συνεργασία με τις βρετανικές αρχές, κι έπειτα την πολιτική ανυπακοή, οργανώνοντας ειρηνικές πορείες. Όταν η αστυνομία επιτίθεται για να διαλύσει τους διαδηλωτές, ζητάει από τους τελευταίους να ξαπλώσουν στο έδαφος και να αφήσουν τους αστυνομικούς να τους μεταφέρουν έναν-έναν στις κλούβες.

Ο Γκάντι επιδιώκει, προπαντός, την υπέρβαση των θρησκευτικών ανταγωνισμών, την αγωνιστική ενότητα μεταξύ Μουσουλμάνων και Ινδουιστών όταν, έπειτα από επίμονο αγώνα, αποσπά από τους Άγγλους την ανεξαρτησία της χώρας του, οι Μουσουλμάνοι δεν θέλουν να ενσωματωθούν σε ένα κράτος όπου, «στο όνομα της δημοκρατίας», θα ήταν αποκλεισμένοι από τη εξουσία, αφού ήταν μειοψηφία. Έτσι δημιουργούνται δύο χωριστά κράτη, η Ινδία και το Πακιστάν.

Όμως, φανατικοί ινδουιστές δεν συγχωρούν στον Γκάντι τη μη εγκαθίδρυση μιας ενωμένης Ινδίας υπό την ηγεμονία τους και ένας από αυτούς τον δολοφονεί το 1948.

Ferro, M. (2008). Εξηγώντας τον 20ό αιώνα στον εγγονό μου Γκουεντάλ. μτφ. Γιάννης Καυκιάς, Αθήνα, εκδόσεις Πολύτροπον, σ. 9-12 (Διασκευή).

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

“Το Μαγικό Βουνό”

Εισαγωγικό Σημείωμα

Το λογοτεχνικό κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από το έργο του Γερμανού **Thomas Mann**, “Το Μαγικό Βουνό”. Το βιβλίο αυτό εκδόθηκε το 1924. Θεωρείται αριστούργημα της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Ο συγγραφέας του πήρε το βραβείο Νομπέλ λογοτεχνίας το 1929. Με το “Μαγικό Βουνό” ο Thomas Mann εξετάζει τη γοητεία και τον εκφυλισμό των ιδεών. Το σκηνικό του είναι ένα σανατόριο (= θεραπευτήριο) στα βουνά της Ελβετίας στις παραμονές του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου. Ένας νεαρός μηχανικός από το Αμβούργο επισκέπτεται το σανατόριο αυτό, για να δει τον ξάδελφό του. Μία μικρή αδιαθεσία, όμως, τον οδηγεί να παρατείνει την παραμονή του εκεί. Τελικά, ο ήρωάς μας (Χανς Κάστορπ) αποφασίζει να μείνει στο σανατόριο για τρεις εβδομάδες. Μόνο που οι τρεις εβδομάδες, δίχως να το καταλάβει, μετατρέπονται σε επτά χρόνια, καθώς ο Χανς ερωτεύεται και μεθ’ από τις ιδέες που ακούει να συζητούνται εκεί.

Στο κατωτέρω απόσπασμα ένας από τους ανθρώπους που νοσηλεύονται στο σανατόριο, ο Ιταλός λογοτέχνης Σεττεμπρίνι, εκφράζει με έντονο τρόπο τις απόψεις του σε σχέση με έννοιες, όπως η ελευθερία, η τυραννία, η πρόοδος, η στασιμότητα, ο ανθρωπισμός, η δικαιοσύνη, η εξουσία.

Κατά τις απόψεις και τα λεγόμενα του Σεττεμπρίνι, δ ύ ο β α σ ι κ έ ς α ρ χ έ ς αντιμάχονταν για την κυριαρχία στον κόσμο: η εξουσία και το δίκιο, η τυραννία και η ελευθερία, η δεισιδαιμονία και η γνώση, η αρχή της στασιμότητας και η αρχή της αέναης κίνησης, της προόδου. Μπορούσε να αποκαλέσει κανείς το ένα ασιατική αρχή και το άλλο ευρωπαϊκή, γιατί η Ευρώπη ήταν η χώρα της ανταρσίας, της κριτικής και της μεταμορφωτικής δραστηριότητας, ενώ το ανατολικό μέρος της γης ενσάρκωνε την ακινησία, την αδρανή ηρεμία. Δεν υπήρχε αμφιβολία ποια από τις δύο δυνάμεις θα αποκόμιζε στο τέλος τη νίκη – ήταν η Δύναμη του Διαφωτισμού, της έλλογης ολοκλήρωσης. Γιατί ο άνθρωπος ξεσήκωνε ολόένα καινούριους λαούς στον λαμπρό του δρόμο, κατακτούσε όλο και περισσότερο έδαφος στην ίδια την Ευρώπη και άρχιζε να προελαύνει στην Ασία. Ήταν όμως να γίνουν πολλά ακόμα μέχρι την πλήρη επικράτησή της και οι καλόπιστοι, οι φωτισμένοι, είχαν να καταβάλουν ακόμα μεγάλες και ευγενικές προσπάθειες μέχρι να έρθει η μέρα που οι μοναρχίες θα κατέρρεαν και σε εκείνες τις χώρες της ηπείρου μας που στην πραγματικότητα δεν είχαν γνωρίσει ούτε τον 18^ο αιώνα τους ούτε ένα 1789. Εκείνη η μέρα θα έρθει, έλεγε ο Σεττεμπρίνι με λεπτό χαμόγελο κάτω από το μουστάκι του, θα έρθει, αν όχι με τα πόδια του περιστεριού, τότε με τα φτερά του αετού, και θα ανατείλει ως η αυγή της παγκόσμιας αδελφοσύνης των λαών υπό το σημείο της λογικής, της επιστήμης και του δικαίου. Θα φέρει την ιερή συμμαχία της δημοκρατίας των πολιτών, το φωτεινό αντίπαλο δέος απέναντι σε εκείνη την τρισβέβηλη συμμαχία των ηγεμόνων και των ανακτοβουλιών, με μια λέξη, την παγκόσμια δημοκρατική πολιτεία. Γι’ αυτόν τον τελικό σκοπό όμως ήταν προπάντων αναγκαίο να πληγεί η ασιατική αρχή, η δουλική αρχή της στασιμότητας στο κεντρικό και ζωτικό σημείο της άμυνάς της, δηλαδή στη Βιέννη. Έπρεπε να χτυπηθεί η Αυστρία κατακέφαλα και να καταστραφεί, πρώτα ως εκδίκηση για το παρελθόν και έπειτα για να ανοίξει ο δρόμος για το επίγειο βασίλειο της δικαιοσύνης και της ευτυχίας. [...]

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Αλλά, έλεγε, τι ήταν λοιπόν ο ουμανισμός; Έρωτας προς τον άνθρωπο ήταν και τίποτε άλλο και επομένως ήταν και αυτός πολιτική, ήταν και αυτός εξέγερση ενάντια σε όλα όσα μόλυναν και ατίμαζαν την ιδέα του ανθρώπου. Τον είχαν μεμφθεί ότι έδινε υπερβολική σημασία στη μορφή. Αλλά και την ωραιότητα της μορφής την καλλιεργούσε μόνο χάριν της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, σε λαμπρή αντίθεση με τον Μεσαίωνα, που ήταν βυθισμένος όχι μόνο στην εχθρότητα προς τον άνθρωπο και στη δεισδαιμονία, αλλά και σε αισχρή αμορφία. [.....]

Γιατί η λογοτεχνία δεν ήταν, έλεγε, τίποτε άλλο παρά αυτό: η συνένωση του ουμανισμού με την πολιτική, η οποία ολοκληρώνεται άνετα στον βαθμό που ο ουμανισμός είναι ο ίδιος πολιτική και η πολιτική ουμανισμός.....

**Thomas Mann, “Το Μαγικό Βουνό”, μετάφραση Θ. Παρασκευόπουλος, εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα
2016, σελ. 205-207.**

ΘΕΜΑΤΑ

1^ο ΘΕΜΑ

Πώς επιτεύχθηκε η μαζοποίηση του γερμανικού λαού και ποιος ήταν ο απώτερος στόχος του Χίτλερ, σύμφωνα με το πρώτο κείμενο; (60-80 λέξεις) (15)

2^ο ΘΕΜΑ1^η Άσκηση

Να γράψετε δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη Σωστό, αν η πρόταση είναι σωστή, ή τη λέξη Λάθος, αν η πρόταση είναι λανθασμένη. Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας με αναφορές στα δύο πρώτα κείμενα. (10)

- α. Ο Γκάντι πίστευε στον καθαρό διαχωρισμό μεταξύ των θρησκειών.
- β. Ο Χίτλερ δεν διαμόρφωσε την ιδεολογία του με στόχο την αντεκδίκηση.
- γ. Ο Γκάντι στράφηκε κατά των αδικιών των ιμπεριαλιστικών καθεστώτων.
- δ. Η ναζιστική ιδεολογία βασίστηκε στην καθαρότητα της άριας φυλής.
- ε. Το κοινό μίσος λειτούργησε ως ο συνδετικός ιστός του γερμανικού λαού.

2^η Άσκηση

Να αποδώσετε τις περιόδους που ακολουθούν με άλλες ισοδύναμες φράσεις: (10)

- “ο στόχος της μετατροπής των μαζών που αποτελούσαν το γερμανικό έθνος σε ένα σύνολο όπου το όλον θα αντικαθιστούσε απολύτως το άτομο”.
- “πεμπτουςία της ναζιστικής ιδεολογίας ήταν η προβολή της έννοιας της «καθαρής» γερμανικής φυλής”.
- “δύο βασικές αρχές αντιμάχονταν για την κυριαρχία στον κόσμο: η αρχή της στασιμότητας και η αρχή της αέναης κίνησης”.
- “ο Χίτλερ στόχευε να εξορκίσει το πνεύμα της απελπισίας που βίωναν οι ηττημένοι Γερμανοί και να το αντικαταστήσει με αυτό της εθνικής αλαζονείας”.

3^η Άσκηση

Στο δεύτερο κείμενο ο ιστορικός Marc Ferro υποστηρίζει πως η καθολική δημοφιλία του Γκάντι οφείλεται στο γεγονός ότι στάθηκε ικανός να επιτύχει το θρίαμβο της υπόθεσης για την οποία αγωνιζόταν με μη βίαια μέσα. Πώς τεκμηριώνει την άποψή του αυτή; (60-80 λέξεις) (10)

3^ο ΘΕΜΑ

Ποια είναι τα ερωτήματα που θίγει ο Thomas Mann στο παραπάνω απόσπασμα από το βιβλίο του “Το Μαγικό Βουνό” (100 λέξεις) (15)

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

4^ο ΘΕΜΑ

Αξιοποιώντας τα ανωτέρω κείμενα περιγράψτε σε ένα άρθρο σε τοπική ιστοσελίδα (α) τα μέσα που χρησιμοποιεί η σύγχρονη πολιτική προπαγάνδα και (β) τους τρόπους με τους οποίους ο πολίτης μπορεί να αντισταθεί στην προπαγάνδα. (300 λέξεις) (40)

ⁱ Μοχάντας Καραμτσάντ είναι το πραγματικό όνομα του **Μαχάτμα Γκάντι** (Σ.τ.Μ.).